Maqaalee Rabbii (Subhaanahu)-Kutaa 7.5

Description

D. Aasaara (Buâ€™aa) Maqaalee Rabbii â€œMootii (Al-Malik)â€• fi â€œQabaataa (Al-Maalik)â€• itti amanuun argamuu

Kutaa darbe keessatti hiikni maqaalee Al-Malik fi Al-Maalik maal akka taâ€™an ilaalle jirra. Al-Malik Mootii yommuu taâ€™u, Al-Maalik immoo Qabaataa ykn dhuunfataadha. Namni dhugaadhaan hiika Mootii fi Qabaataa yoo hubate, dukkanni baayâ€™een isarraa saaqama. Mootii fi Qabaataan haqaa eenyu akka taâ€™e yoo beeke, eessarraa akka dhufe, maaliif akka jiraatu, akkamitti akka jiraatu fi gahuumsi isaa eessa akka taâ€™e beeka. Sababni isaas, Mootiin Haqaa kan isa argamsiisedha, namni maaliif akka jiraatu fi akkamitti akka jiraatu ibsuuf ergamtoota Kan ergee fi Kitaabban buusedha. Ammas, gahuumsi nama hundaa eesse akka taâ€™e ni beeksise. Namni kana hunda kan hubatu Mootiin maal akka taâ€™e yoo beekedha. Mee amma buâ€™aalee maqaa kana beeku fi itti amanuu irraa argamu muraasa isaa haa ilaallu.

1-Ajajamuu, harka kennuu fi Isaaf of gadi qabuuâ€“ Akkuma kutaa darbe keessatti jenne Mootii jechuun kan ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabuu, wanta fedhe kennuu fi dhoowwatuudha. Ammas, Mootiin aangoo olâ€™aanaa kan qabuudha. Maalik jechuun immoo qabaataa ykn wanta tokko kan qabuudha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala Qabaataa (Maalik) fi Mootiidha. Akkuma beekkamu mootiin wanta tokko yoo qabaate fi tooâ€™ate aangoo ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabuu, wanta fedhe kennuu fi dhoowwachuu horata. Akkasi miti ree? Mee amma haa xinxallinu, Mootiin wanta tokko yoo ofii hojjate fi argamsiise, wanti suni kan isaa taâ€™aa miti ree? Wanta hojjate fi argamsiise kana irratti aangoo qabaa miti ree? Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa samiiwwan torban, dachii fi wantoota isaan keessa jiran hunda Kan argamsiisee fi uumedha. Wantoonni Inni argamsiise fi uume kunniin hundi kan Isaa taâ€™u. Kanaafu, Aangoo isaan ajaju fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabuu, wanta fedhe kennuu fi dhoowwachuu qaba. Wanta fedhe mootumma Isaa keessatti hojjachuu dandaâ€™a. Amaloota kanniin kan qabu Mootii jennaan.

Namoota Kan uumee Rabbii Tokkicha. Namoota kan uume Isa erga taâ€™ee Mootiin Haqaa isaanii Rabbiidha jechuudha. Qurâ€™aana keessatti:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝١ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ۝٢ إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ۝٣﴾

Jedhi, â€œGooftaa namootaattin maganfadha. **Mootii namootaa** [kan taâ€™e]**, Gabbaramaa namootaa** [kan taâ€™e],â€• Suuratu An-Naas 114:1-3

Namni tokko, Mootiin Haqaa namoota hundaa Rabbiin taâ€™uu yoo beeke fi amane, haqa Mootiin isarraa qabu beekun galmaan gahuuf carraaqa. Akkuma duratti jenne Mootiin namoota ni ajaja, ni dhoowwa. Kanaafu, dirqamni lammilee irra jiru Mootiif ajajamuudha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa samii, dachii, namoota fi wantoota biroo Kan uume Isa waan taâ€™eef, kan Isaan dhuunfatee fi Mootii isaaniiti.

Wantoota armaan olii gaafi fi deebii A fi B jidduutti adeemsifameen ifa gochuu dandeenya:
A: Maaliif Rabbiif ajajamtaa?
B: Rabbiin Mootii kiyya waan taâ€™eefi. Mootiin kan ajajuu fi dhoowwu waan taâ€™eef dirqamni nama irra jiru Mootiif ajajamuudha. Dabalataan, namni Mootiif ajajamee fi wanta Isa gammachiisu hojjate, Mootiin mindaa guddaa isaaf kenna.
A: Maaliif wanta Inni dhoowwe dhiistaa ykn irraa fagaattaa?
B: Rabbiin Mootii samii, dachii fi wantoota isaan keessa jiran hundaa waan taâ€™eef, nama mootummaa Isaa keessatti waan badaa hojjatee fi Isa faallesse adabbii cimaa adaba. Kanaafu, namni qaruuteen adabbii Mootii jalaa bahuuf wanta Mootiin haqaa dhoowwe irraa ni fagaata, wanta Inni itti ajaje ni hojjata.
A: Rakkooleen yommuu sitti buâ€™an maaliif harka kennitaa?
B: Mootiin mootummaa Isaa keessatti wanta fedhe kan hojjatuudha. Rakkoo yoo natti buuse takkaa badii ani hojjadheefi, takkaa immoo ana qulqulleessu fi fooyyessuufi, takkaa immoo ana qoruufi. Wanta hundaa ogummaa fi beekumsaan waan hojjatuuf, Mootiin haqaa wanta hojjatuuf hin gaafatamu. Dubbiin erga akkana taâ€™e, murtii Isaatiif harka kennuu fi obsuudha.
A: Ibaadadhaan maaliif Isaaf gadi jettaa?
B: Akkuma beekkamu Mootiin kan gadi jedhaniifi. Namoonni durii mootii namaatiif ni sujuudu, gadi jedhuuf, ni sodaatu. Garuu kuni Islaama keessatti dhoowwadha. Mootiin haqaa Rabbiin waan taâ€™eef Isa malee eenyufillee gadi of hin qaban, hin sujuudan, garmalee hin sodaatan. Kanaafu, Rabbiin Mootii haqaa waan taâ€™eef, Kan sujuudaniif, of gadi qabaniif, sodaatan, faarsanii fi kajeelan Isa qofa. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala ni jedha:

﴿إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝٤٠﴾

â€œMurtiin Rabbi qofaafi. Isa malee homaayyu akka hin gabbarre ajajee jira. Kuni amanti sirriidha. Garuu irra hedduun namootaa hin beekan.â€• Suuratu Yuusuf 12:40

2- Kitaabban, Ergamtootaa, fi Guyyaa Qiyaamaatti amanuuâ€“Mootiin kan ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabu erga taâ€™ee, karaaleen wantoota kanniin itti raawwatu jiraachu qabu. Akkasi miti ree? Ilmi namaa addunyaa tana keessatti Rabbiin ilaalu waan hin dandeenyeef, karaan hundarra gaariin isaan itti ajajuu fi dhoowwu Ergamtoota erguu fi kitaabban ajajoota Isaa of keessaa qaban buusudha. Qurâ€™aana keessatti akkana jechuun nuuf hima:

۞ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ ٱللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَآيِ حِجَابٍ أَوْ
يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِىَ بِإِذْنِهِۦ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ عَلِىٌّ حَكِيمٌ ٥١

â€œWahyiin yookiin girdoo duubaan yookiin ergamaa ergee hayyama Isaatiin waan fedhe itti buusun yoo taâ€™e malee Rabbiin isa dubbisuun namaaf kan taâ€™uu miti. Dhugumatti, Inni Olâ€™aanaa Ogeessa.â€• Suuratu Ash-Shuuraa 42:51

Kana jechuun bifa (karaa) sadiin malee bifa biraatin Rabbiin ilma namaa hin dubbisu. Isaanis:
Karaa 1ffaa: Wahyiin- Rabbiin oltaâ€™aan wanta fedhe qalbii Ergamaa irratti darbuun nama filate ykn Ergamaa Isaa dubbisa.
Karaa 2ffaa: Girdoo duuban Ergamaa Isaa dubbisuudha. Fakkeenyaf, Rabbiin Nabii Muusatti dubbatee fi waame jira. Garuu Nabii Muusan Rabbiin arguu hin dandeenye.
Karaa 3ffaa: Rabbiin Ergamaa Isaatti ykn nama filatetti Malaaykaa erguudha. Kana jechuun Malaaykan Rabbiin irraa ergaa fuudhun Ergamaa Rabbiitti geessa. Fakkeenyaf, Malaaykan Jibriil ergaa Rabbiin irraa fuudhun Nabii Muhammad (SAW) itti geessa.

Ergamtoonnis haala kanaan ergaan ykn kitaabni Rabbiin irraa yoo isaanitti buâ€™e namootatti geessu. Kanaan ala namoonni, â€œMaaliif nuti Rabbiin hin agarre ykn kallattin maaliif nu hin dubbisne?â€• jechuun gaafi kaasan, gaafin isaanii gaafi haqa irraa fagaate fi daangaa darbeedha. Mee itti xinxalli, mootiin biyya tokko bulchu nama hundaa tokkoon tokkoon bira deeme wanta ajaju fi dhoowwu itti himu qaba moo ajajoota isaa akka namootatti geessaniif ergamtoota ergaa? Eeti, karaan salphaan ergamtoota erguun ykn xalayaa barreessun ykn beeksisa baasun namootatti ajajoota isaa geessudha.

Rabbiin Guddaan oltaâ€™e Mootii haqaa waan taâ€™eef namoota keessaa ergamtoota filachuun ergaa Isaa namootatti akka geessan taasise. Ergaan kuni ajajoota Isaa, wantoota Inni dhoowwe, seerota, odeefanno gheeybi (ijaan hin mulâ€™anne) fi kan biroo of keessatti qabata. Kanaafu, namoonni ergaa Mootii isaanii irraa dhufe itti buluu qabuu miti ree? *Namni kana yoo beeke, Ergamtoota fi Kitaabban Rabbitti akka amanu fi itti bulu isa taasisa.*

Ajajuu fi dhoowwu booda wanti sammuu namaa keessatti dafee dhufu qorannoo fi jazaadha. Namni wanta tokkotti erga ajajamee fi wanta tokkorraa erga dhoowwame booda, qoratamee jazaa argachuu qabaa miti ree? Wanta itti ajajamaniif mindaan yoo hin jiraatin, wanta irraa dhoowwamaniif adabbiin yoo hin jiraatin, buâ€™aan ajajuu fi dhoowwu maali ree? Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Mootii haqaa waan taâ€™eef namoota erga ajajee fi dhoowwe booda dhumarratti isaan qorachuun jazaa isaaniif ni

kafala. Garuu iddoo fi Guyyaan qorannoo fi jazaan kuni itti adeemsifamu murtaaâ€™a taâ€™uu qaba. Namni tokko yoo qaxaramee, jiiyni mindaa itti kafalamu osoo hin gahiin mindaan ni kafalamaafi? Yeroo murtaaâ€™e keessatti hojii isaa erga hojjatee booda mindaan ni kafalamaaf.

Rabbiin Mootii Ogeessa waan taâ€™eef Guyyaa fi iddoon mindaa nama hundaaf itti kafalu dursee murteessee jira. Guyyaa kanaan Guyyaa Qiyaamaa ykn Guyyaa Murtii jennaan. Iddoon immoo dirree wal-qixxaaâ€™a bakka namoonni hundi walitti qabamaniidha. Dhugumatti kuni ogummaa fiixe olâ€™aanaa irra gaheedha. Namni hundi yeroo isaaf kenname keessatti wanta hojjatu hojjate dhumarratti bakka tokkotti walitti qabee qorachuun jazaa isaaniif kafaluun ogummaa cimaadha. Qurâ€™aana keessatti:

â€œ**Lubbuun hundi duâ€™a ni dhandhamti. Mindaawwan keessanis guutumaatti kan argattan Guyyaa Qiyaamati. Namni ibidda irraa fageeffamee Jannata seensifame, dhugumatti milkaaâ€™eera. Jireenyi addunyaas meeshaa gowwoomsaa qofa.â€•** (Suuratu Aali-Imraan 3:185)

Kanaafu, Rabbiin Mootii Haqaa taâ€™uu namni yoo amane, Guyyaan Qiyaamaa akka jiru ni amana. Sababni isaas, Mootiin haqaa mindaa namoota gaggaarii Isaaf ajajaman hin balleessu, akkasumas, namoota badii fi zulmii raawwatan osoo hin adabin hin dhiisu. Mootiin Haqaa cunqursaa fi cunqurfamaa jidduutti osoo hin murteessin akkanamutti ni dhiisaa? Kanaafi ni jedha:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾
فَتَعَالَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾﴾

â€œ**Sila Nuti taphumaaf waan isin uumnee fi gara Keenyatti kan hin deebifamne taâ€™uu ni yaaddu**?
Rabbiin Mootii haqaa taâ€™e oltaâ€™e. Isa malee Kan haqaan gabbaramu hin jiru. Inni Gooftaa Arshii kabajamaati.â€• Suuratu Al-Muâ€™minuun 23:115-116

Maqdhaala Guddinna agarsiisu fayyadamuun Rabbiin oltaâ€™aan ni jedha: Yaa namoota! Akkanumatti kaayyoo tokko maleef waan isin uumne isinitti fakkaataa? Ni nyaattu ni dhugdu, ni bashannantu ergasii osoo isin hin ajajinii fi hin dhoowwin akkanumatti isin dhiifnaa? Ammas Guyyaa Murtii gara Keenyatti deebifamtanii osoo isin hin mindeessinii fi hin adabin akkanumatti waan isin dhiifnu seetu (yaaddu)? Rabbiin Mootii Haqaa taâ€™ee yaada akkanaa irraa qulqullaaâ€™e oltaâ€™e.

3-Rizqii fi haajaa biroo Isarraa barbaaduâ€“Mootiin waan hunda kan harkaa qabuu fi tooâ€™atu, wanta fedhe kan kennuu fi dhoowwatu erga taâ€™e, namni haajaa barbaadu Mootii Dureessa taâ€™e kana kajeela. Rakkoo keessaa akka isa baasu, soorata akka isaaf kennu Isatti hajama. Akkasi mitii ree? Akkuma duratti jenne, Maalik jechuun Qabaataadha. Rabbiin Qabaataa fi Mootii waan taâ€™eef mootummaa Isaa keessatti nama fedheef wanta fedhe kenna, nama fedhe immoo ni dhoowwata. Samiin, dachii fi wantoonni isaan lamaan keessa jiran hundi kan Isaati. Mootii waan taâ€™eef wantoota kanniin hundarratti aangoo fi tooâ€™annaa qaba. Qurâ€™aana keessatti:

﴿هُمُ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا۟ عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا۟ ۗ وَلِلَّهِ
خَزَآئِنُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ٧﴾

â€œ**Isaan â€˜Hanga addaan bittinaaâ€™anitti namoota Ergamaa Rabbii bira jiran irratti hin baasinaaâ€™ kanneen jedhaniidha**. **Kuusaawwan samiiwwanii fi dachii kan Rabbiiti. Garuu munaafiqonni hin hubatan**.â€• (Suuratu Al-Munaafiquun 63:7)

Munaafiqoonni yommuu gamtoominnaa fi tokkummaa sahaabota Nabiyyii (SAW) argan, â€œhanga addaan bittinaaâ€™anitti namoota Ergamaa Rabbii bira jiran irratti qabeenya keessan hin baasinaaâ€• waliin jedhan. Akka yaada munaafiqotatti, osoo qabeenyi isaaniiti fi baasiin isaan irratti baasan jiraachu baate, silaa Muslimoonni Islaama gargaaruuf bakka tokkotti walitti hin qabamanii turan. Kuni yaada dogongoraa munaafiqonni odeessanii fi nama ajaaâ€™ibsiisudha. Isaan namoota amanti balleessuu fi Muslimoota rakkisuuf carraaqan taâ€™anii osoo jiranu akkamitti yaanni isaanii kuni sirrii taâ€™aa? Nama dhugaa dhimmootaa hin beekne irraa malee yaanni akkanaa hin bahu. Kanaafi ni jedha: **â€œKuusaawwan samiiwwanii fi dachii kan Rabbiitiâ€•** Nama fedheef rizqii ni kenna, nama fedhe immoo ni dhoowwata. Nama fedheef sababa rizqii itti argatu ni laaffisaaf nama fedhe irratti immoo ni jabeessa. Kuni hundi fedhii fi ogummaa Isaa irratti hundaaâ€™a. **â€œGaruu munaafiqonni hin hubatan**.â€• Kanaafi jecha jedhan san kan jedhan. Akka yaada isaaniitti kuusaan rizqii harka isaaniitii fi fedhii isaanii jala jira. (Kuusaan samii fi dachii harka Rabbii akka jiru hin hubatan.)[1]

Wanti aayah tana ibsa waliin asitti kaafnef dhimmoota lamaafi.
1ffaa-Namoonni qabeenya qaban, kuusaan rizqii harka isaanii osoo hin taâ€™in harka Rabbii akka jiru beekun of tuulu fi of dhaadachuu irraa akka of qusataniif. Yommuu qabeenya irraa waa namaaf kennaan, kuusaan (kaaznan) kan isaanii akka taâ€™ee yaadun jecha munaafiqota akka hin jenne. Namoonni gariin yommuu qabeenya namaaf kennaan, â€œEbaluun anatu akkana godheefii bakka kana gahe. Qabeenya kiyyaan guddateâ€¦â€• jechuun dhaadatu.

2ffaa-Kaaznan (kuusaan) samii fi dachii harka namaa osoo hin taâ€™in harka Mootii Haqaa akka jiru beekun, Isa kajeelu. Nama yoo kajeelte fi wanta barbaaddu siif kenne, sirratti of tuule gadi si xiqqeessa. Garuu Mootii Haqaa kuusaan qabeenya hundaa harka Isaa jiru yoo kajeelte fi kadhatte, kabajni sitti dhagahama. Eeti, Yaa Rabbii rizqii naaf hiri jedhanii Isa kadhachuu fi kajeelu waliin hojii hojjachuunis ni barbaachisa. Rizqiin sababaan waan walitti hidhameef. Gabaabumatti, Rabbiin Mootii Haqaa waan hundaa harka qabu fi tooâ€™atu taâ€™uu namni yoo beekee fi amane, waan hundaa Isarraa kajeela, rahmata Isaatirraa abdii hin kutu. Mootiin wantoota baayâ€™ee kan qabuu fi aangoo kennu fi dhoowwachuu waan qabuuf, dhugumatti rizqii Isarraa kajeelun gabrootaaf gabra taâ€™uu irraa nama bilisoomsa.

---

[1] Tafsiiru Saâ€™dii-fuula 1019-1020

Date Created
October 11, 2019
Author

admin